

VLIJMEN

PLANGEBIED GEERPARK

Inventariserend veldonderzoek door midden van proefsleuven

BAAC rapport A-09.0122

Juli 2009

VLIJMEN

PLANGEBIED GEERPARK

Inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven

BAAC rapport A-09.0122

Juli 2009

Status
definitief

Auteur(s)
A.W.A. Kemme (MA)

Colofon

ISSN:	1873-9350
Redactie:	drs. P.F.J. Franzen drs. J.F. van der Weerden
Tekst:	A.W.A. Kemme (MA)
Tekeningen:	E.M. Slootweg
Veldwerk:	A.W.A. Kemme (MA) drs. M. Komen drs. R. van der Mark
Kraan:	B. van Doren
Uitvoering:	BAAC bv
Opdrachtgever:	Gemeente Heusden
Bevoegde overheid:	Gemeente Heusden
Copyright:	Gemeente Heusden/ BAAC bv 's-Hertogenbosch

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de gemeente Heusden en/of BAAC bv 's-Hertogenbosch.

BAAC bv
Onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur- en Cultuurhistorie

Graaf van Solmsweg 103
5222 BS 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 613 62 19
Fax.: (073) 614 98 77
E-mail: denbosch@baac.nl

Postbus 2015
7420 AA Deventer
Tel.: (0570) 67 00 55
Fax.: (0570) 61 84 30
E-mail: deventer@baac.nl

Inhoud

1	Inleiding	5
2	Ligging en aard van het onderzoeksgebied	7
3	Achtergrond	9
3.1	Geologische, geomorfologische en bodemkundige achtergrond	9
3.2	Archeologische achtergrond	11
3.3	Historische achtergrond	11
4	Onderzoeksvragen	13
5	Werkwijze	15
6	Resultaten	17
6.1	Ondergrond en stratigrafie	17
6.2	Sporen en structuren	18
6.3	Vondsten	19
7	Beantwoording van de onderzoeksvragen, waardering en aanbeveling	21
7.1	Beantwoording van de onderzoeksvragen	21
7.2	Waardering	22
7.3	Aanbeveling	23
8	Samenvatting en conclusie	25
9	Literatuurlijst	27

Bijlagen:

Bijlage 1. Alle sporenkaart

Bijlage 2. Sporenlijst

1 Inleiding

Op 27 en 28 april 2009 heeft BAAC een inventariserend veldonderzoek (IVO) uitgevoerd binnen het plangebied Geerpark te Vlijmen. Het IVO betrof een inventariserend veldonderzoek door middel van het graven van proefsleuven (IVO-P).

De onderzoekslocatie ligt in het buitengebied van de gemeente Heusden, ten westen van de woonwijk 'Vijfhoeven' te Vlijmen. Het onderzoek was opgedeeld in twee zones, een in het zuidwestelijk deel van het plangebied (Zone B), de ander in het noordoosten van het plangebied (Zone A). Beperkende factoren bij het onderzoek in de zuidwestelijke zone waren enerzijds de nog aanwezige bebouwing, anderzijds de opslag van vangrails.

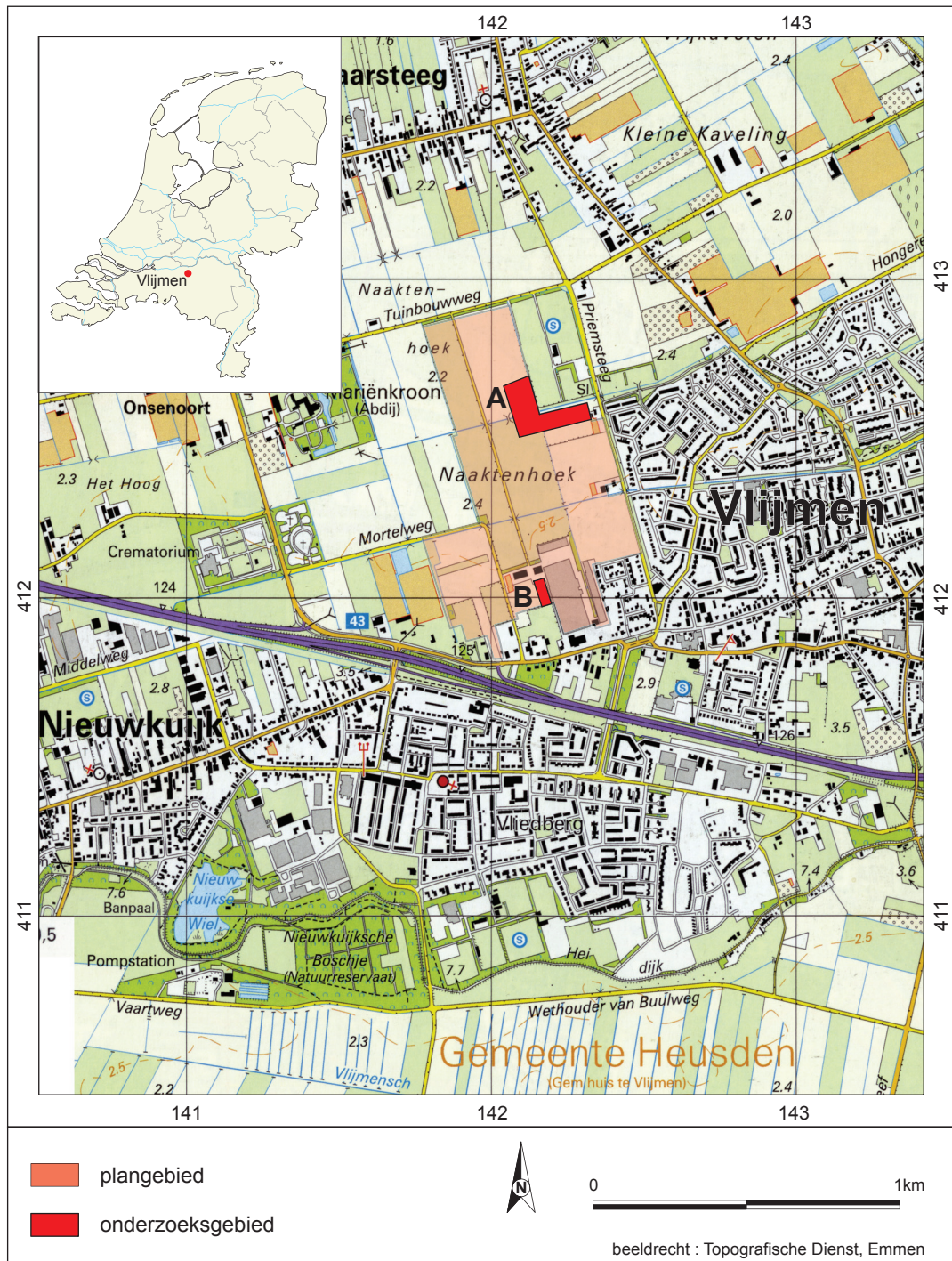
Aanleiding tot het archeologisch onderzoek is de voorgenomen aanleg van een nieuwbouwwijk in het plangebied Geerpark. Voor de realisatie hiervan is een wijziging van het bestemmingsplan noodzakelijk. Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de gemeente Heusden. De gemeente Heusden is tevens de bevoegde overheid.

Administratieve gegevens

Provincie:	Noord-Brabant
Gemeente:	Heusden
Plaats:	Vlijmen
Toponiem:	Plangebied Geerpark
Datum onderzoek:	27-28 april 2009
BAAC projectnummer:	A-09.0122
Coördinaten:	noord: 141.917/412.907 oost: 142.396/412.446 zuid: 142.368/411.901 west: 141.765/412.181
Kaartblad:	45A
Oppervlakte plangebied:	ca. 47 ha
Oppervlakte onderzoeksgebied	ca. 73.505 m ²
OM-nummer:	34691
Opdrachtgever:	Gemeente Heusden
Bevoegde Overheid:	Gemeente Heusden

2 Ligging en aard van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied bevindt zich ten westen van de woonwijk 'Vijfhuizen' te Vlijmen. Het bestaat uit twee deelgebieden, Zone A en Zone B. Zone A is gesitueerd ten westen van de Priemsteeg. De noordelijke grens wordt gevormd door een sloot, de west- en zuidzijde van het onderzoeksgebied zijn niet duidelijk begrensd door een topografisch element. Het terrein was tijdens het onderzoek in gebruik als akkerland.

Afb. 2.1 Ligging van het plangebied

Zone B ligt ten noorden van de Wolput en is momenteel voor het grootste deel nog in gebruik. Op het terrein bevinden zich een aantal loodsen met een daarbij behorend erf. De begrenzing van het onderzoeksgebied is grotendeels gelijk aan de omtrek van de loodsen. Dit deel van het onderzoeksgebied was niet beschikbaar voor onderzoek. Daardoor was het slechts mogelijk een klein deel van het gebied met een hoge verwachting te onderzoeken.¹ Ten westen van de loodsen op een braak liggend veld was de enige mogelijkheid een sleuf aan te leggen.

De oppervlakte van het plangebied is circa 47 ha. De onderzoeksgebieden A en B zijn respectievelijk 26.455 m² en 47.050 m² groot. Hiervan is in totaal circa 1025 m² middels proefsleuven onderzocht. Van zone A is circa 650 m² onderzocht (2,5% dekking), van zone B circa 350 m² (minder dan 1% dekking). De hoogte van het maaiveld ligt volgens het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN 2009) in zone A op circa 2,1 m +NAP en in zone B op circa 2,6 m +NAP.

1

Op de locatiekaart (Afbeelding 2.1) is bij zone B alleen het gebied aangegeven dat beschikbaar was voor onderzoek.

3 Achtergrond²

3.1 Geologische, geomorfologische en bodemkundige achtergrond

Het onderzoeksterrein ligt in het noordelijke deel van het Zuid-Nederlandse zandgebied, in het overgangsgebied van het Maasdal naar de hoger gelegen Pleistocene zandgronden.³ Het gebied behoort tot de Centrale Slenk. Het betreft een dalingsgebied met een zuidoost-noordwestelijke hellingsrichting. In het noordoosten wordt de Centrale Slenk begrensd door de Peelrandbreuk, in het zuidwesten door de Feldbissbreuk. Gedurende het Kwartair heeft daling plaatsgevonden, een proces dat tegenwoordig nog altijd door gaat. Vanwege het feit dat het een dalingsgebied betreft zijn de geologische formaties in de ondergrond in de Centrale Slenk dikker dan elders in de omgeving. Gedurende het Pleistoceen (2,5 miljoen jaar tot 10.000 jaar BP) zijn er verscheidene zeer koude perioden geweest (glacialen/ijs tijden), afgewisseld met warmere perioden (interglacialen). Ondanks dat gedurende geen van de glacialen zuidelijk Nederland door landijs bedekt is geweest is het klimaat tijdens de laatste ijs tijd (Weichselien, 115.000 -10.000 jaar geleden) wel van invloed geweest op het huidige landschap. In het begin van het Weichselien was er nog vrij veel vegetatie, waardoor zandverstuivingen slechts een lokaal karakter hadden. In het Midden-Weichselien was de vegetatie vrijwel verdwenen, waardoor op grote schaal verstuiving van zand kon optreden. Dit door de wind afgezette zand wordt dekzand genoemd.

Het dekzandpakket wordt gerekend tot de Formatie van Boxtel .⁴ Gedurende het Vroeg- en Midden-Pleniglaciaal (58.000 - 29.000 jaar geleden) trad er op grote schaal verspoeling van het toen aanwezige dekzand op, waardoor zandlagen afgewisseld met leemlagen gevormd werden, die samen fluvioperiglaciale afzettingen genoemd worden.⁵

Na het Pleniglaciaal tot aan het begin van het Holoceen treden wisselend enkele klimaatsverbeteringen en -verslechtingen op, waarbij wisselend bodemvorming en verstuiving plaatsvindt. De dekzanden uit deze periode worden 'jonge dekzanden' genoemd en liggen in en rondom het onderzoeksgebied aan, of vlak onder het oppervlak. Het "Jong dekzand" is onder te verdelen in twee fasen, "Jong dekzand I" en "Jong dekzand II". Op de overgang tussen "Jong dekzand I" en "Jong dekzand II" is op bepaalde plaatsen een dunne bodem gevormd. Deze laag vertegenwoordigt een oude begroeiingshorizont die zich ontwikkeld heeft op een voormalig landoppervlak of als een veenlaag, daterend in het Allerødinterstadiaal.⁶

In het begin van het Holoceen (10.000 jaar geleden) was er sprake van een sterke temperatuurstijging. Het landijs, dat grote delen van Noord-Europa bedekte (maar niet tot in ons land reikte), smolt en er trad, met name in het begin van het Holoceen, een sterke zeespiegelstijging op. Als gevolg hiervan steeg ook de grondwaterspiegel in de lager gelegen dekzandgebieden, waartoe ook het plangebied behoort. Onder dergelijke natte condities ontwikkelden zich op grote schaal veengebieden. Zo

2 De gegevens in dit hoofdstuk zijn voor een belangrijk deel afkomstig uit het archeologisch bureau-onderzoek.

3 Berendsen 2000.

4 De Mulder *et al.* 2003.

5 Stiboka 1969.

6 Berendsen 1998.

ook rond Vlijmen en omgeving.⁷ Volgens De Bont was het gebied in de vroege middeleeuwen geheel bedekt met een dik pakket veen. Veel van dit veen is later door ontginning verdwenen.

De geomorfologische kaart van Nederland⁸ geeft aan dat het gehele plangebied zich bevindt op een dekzandvlakte (code 2M13), omgeven door een tweetal dekzandruggen (code 3K14). De dekzandruggen, ter plaatse van Haarsteeg, de Mommersteeg en de abdij 'Mariënkroon' liggen tot circa 1,0 m hoger dan de vlakte. Binnen het plangebied zijn op het AHN geen hoger gelegen delen (bijvoorbeeld dekzandkopjes) zichtbaar.

Volgens de bodemkaart van Nederland⁹ komen binnen het plangebied twee bodemtypes door elkaar voor. Het betreft een hoge bruine enkeerdgrond (bEZ21) en een gooreerdgrond (pZn21), beide gevormd op leemarm en zwak lemig, fijn zand. Bruine enkeerdgronden zijn zandgronden met een niet-vergraven, dikke humushoudende bovengrond (Aa-horizont van minimaal 50 cm dik). Deze dikke humushoudende bovengrond wordt ook wel een plaggendeek of esdek genoemd. Dit esdek is ontstaan door het eeuwenlang opbrengen van gemengde plaggen en potstalmest op de akkers. Gezien het feit dat het hier van oorsprong veengebied betreft dat sinds de late middeleeuwen is ontgonnen en waar al sinds 1700 aan tuinbouw wordt gedaan¹⁰, betreft het hier mogelijk bruine enkeerdgronden met een zelfde ontstaanswijze als op de geestgronden langs de duinen in het westen van Nederland en die in de omgeving van Waalwijk. De bruine enkeerdgronden zijn daar ontstaan door herhaalde diepe grondbewerking en het onderploegen van veenrestanten na de ontginning. Gooreerdgronden zijn kalkloze zandgronden met een dunne tot matig dikke humushoudende bovengrond (A-horizont van 15-50 cm). Deze donker gekleurde A-horizont is gelegen op een licht gekleurde ondergrond die nog weinig door bodemvorming is veranderd (C-horizont). De gooreerdgronden liggen relatief laag en worden veel gevonden langs de bovenlopen van beekdalen in de dekzandgebieden.

Tijdens het booronderzoek dat in 2008 is uitgevoerd door BAAC is in vrijwel heel het plangebied een 30-50 cm dikke bouwvoor aangetroffen die direct overgaat in de ongeroerde grond.¹¹ De bodem is als gooreerdgrond geïnterpreteerd. De C-horizont bestaat uit matig tot slecht gesorteerd, verspoeld dekzand. Rond de bebouwing aan de Wolput (zone B) is een plaggendeek aangetroffen. Ook onder de meest zuidelijk gelegen loods is een plaggendeek aangeboord.

Bijna het gehele terrein bevindt zich in een gebied met grondwatertrap IV, wat inhoudt dat de gemiddeld hoogste grondwaterstand zich dieper dan 40 cm beneden maaiveld bevindt en de gemiddeld laagste grondwaterstand binnen 120 cm beneden maaiveld. Alleen het zuidwestelijke deel van het plangebied bevindt zich op iets drogere grond (grondwatertrap VI). De gemiddeld laagste grondwaterstand bevindt zich hier dieper dan 120 cm beneden maaiveld.

7 De Bont 1993.

8 Stiboka/Rijks Geologische Dienst 1983.

9 Stiboka 1984.

10 Stiboka 1969.

11 Bergman & Krist 2008.

3.2 Archeologische achtergrond

Op de Cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Noord-Brabant en de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden is op basis van de relatief hoge grondwaterstand (grondwatertrap IV) aan bijna het gehele terrein een lage verwachting gegeven. Alleen aan het zuidwestelijke deel is een hoge verwachting gegeven vanwege de drogere condities aldaar (grondwatertrap VI).

Op de Archeologische Monumentenkaart staan terreinen vermeld die door de RCE en de provincie zijn geselecteerd vanwege hun archeologische waarde. Volgens de Archeologische Monumentenkaart bevinden zich geen archeologische monumenten in het plangebied en de directe nabijheid. Ook het nabij gelegen (voormalige) kasteelterrein 'Onsenoort' staat niet aangegeven als archeologisch terrein. Ter plaatse van het onderzoeksgebied zijn in ARCHIS geen waarnemingen bekend. Wel is op circa 1250 m ten noordoosten van het plangebied een fragment laat middeleeuws aardewerk aangetroffen (waarnemingsnr. 37008). Dit betekent echter niet dat ter plaatse van het plangebied geen archeologische waarden aanwezig zijn.

Op een terrein aan de Priemsteeg (coördinaten 142.3 bij 412.7) zijn in 1988 bij de aanleg van een sportveld tal van paalgaten en een put, alsmede verscheidene scherven aangetroffen. Van deze vondsten is door de aannemer destijds geen melding gedaan. Enkele geïnteresseerde omstanders hebben de amateurarcheoloog A. van der Lee (verbonden aan de Heemkundekring Onsenoort) gewaarschuwd. Hierop zijn enkele foto's van de site genomen en zijn de grondsporen globaal ingetekend. Ook zijn enkele scherven verzameld. Helaas zijn deze scherven verloren gegaan. Op basis van de scherven en de grondsporen is door de heer Van der Lee ingeschat dat het een nederzettingsterrein uit de ijzertijd betreft.

3.3 Historische achtergrond

Het gebied tussen de zuidelijke oever van de Maas en de Loonse en Drunense Duinen, inclusief het Land van Heusen ten oosten van de Elshoutse Zeedijk waartoe ook het plangebied behoort, was voor circa 1000 grotendeels bedekt met veen.¹² Dit gebied is na 1000 ontgonnen en in cultuur gebracht en maakte deel uit van de Grote of Zuid-Hollandse Waard, die liep van Vlijmen en Woudrichem in het oosten tot Dordrecht in het westen. Het plangebied en omgeving betreft slechts een klein deel van de Grote Waard en staat bekend als de Boven-Langstraat.

Rond het jaar 1000 begon men met de ontginning van het veen. De ontginningsbasis hiervoor vormde de hoger gelegen oeverwal van het Oude Maasje. Door het veen met sloten in een regelmatig patroon te ontwateren kon het geschikt worden gemaakt voor een gemengde agrarische bedrijfsvoering. De ontwateringsloten lagen ongeveer haaks op de oeverwal van de Maas en liepen van noord naar zuid ver het veen in. Op deze manier ontstonden lange, smalle percelen die werden begrensd door zij- en achterkaden ter bescherming tegen het afstromingswater van het hoger gelegen, nog te ontginnen veen. De achterkaden van naast elkaar gelegen ontginningsblokken vormden een min of meer doorlopende lijn, die de afscheiding vormde met het onontgonnen land. Het plangebied grenst in het zuiden aan een dergelijke oude achterkade (de huidige Wolput). Volgens De Bont betreft het een 'weinig veranderde kern'.¹³

12 De Bont 1993.

13 De Bont 1993.

Door het ontwateren en bewerken klonk het veen snel in en veraarde. Dit proces werd versneld door het regelmatig ploegen van de grond. Hierdoor kwam meer zuurstof

bij het veen en versnelde het decompositieproces. Als gevolg van de daling van het maaiveld kwam het gebied lager te liggen dan het gemiddelde hoogwaterpeil van de Maas. In 1273 sloten Floris V en de heer van Heusden een verdrag om het gebied tegen het Maaswater te beschermen. Er werd een gemeenteschappelijke schouw aangesteld die over de nieuw aangelegde zijdwende tussen Vlijmen en Hedikhuizen moest waken. In de loop der eeuwen is de zijdwende verschillende malen verhoogd. Het betreft de huidige Hoge Maasdijk op circa 1,5 km ten oosten van het plangebied.

Het plangebied is sinds de ontginning in gebruik geweest als landbouwgebied en bevindt zich tussen twee achterkades. Op de eerste kadastrale kaart uit begin 19de eeuw is de oude strokenverkaveling nog goed zichtbaar. Er zijn geen aanwijzingen in het verkavelingspatroon die erop kunnen duiden dat binnen het plangebied bebouwing heeft gestaan. Wel is in het noordelijke deel een pad zichtbaar. Dit betreft waarschijnlijk een boerenpad om het land vanaf de Priemsteeg te kunnen betreden.

Pas na de grootschalige ruilverkavelingsprojecten in het derde kwart van de 20ste eeuw is het middeleeuwse stroken-verkavelingspatroon als gevolg van schaalvergroting geheel verdwenen. Uit gegevens van de provincie Noord-Brabant blijkt dat binnen het plangebied sinds 1955 geen ontgrondingsvergunningen zijn uitgegeven. Het AHN toont eveneens geen aanwijzingen voor lokale afgravingen. Echter op de geomorfologische kaart uit 1983 staat weergegeven dat het gehele plangebied is afgegraven dan wel vergraven, waarschijnlijk bij de werkzaamheden die zijn uitgevoerd in het kader van de ruilverkaveling.

4 Onderzoeksvragen

Het gravend onderzoek is uitgevoerd aan de hand van het goedgekeurde PvE.¹⁴ De gekozen strategie en uitvoering moeten antwoord geven op een aantal vragen. Deze vragen dienen om meer inzicht te krijgen in wat in het verleden op deze locatie is gebeurd en om inzichtelijk te maken of er sprake is van een archeologische vindplaats. Indien een vindplaats wordt aangetoond, dan dient deze conform de criteria van de KNA 3.1 te worden gewaardeerd. Naar aanleiding van het proefsleuvenonderzoek dient ook bepaald te worden of eventueel aanvullend onderzoek noodzakelijk is op de terreindelen. Naar aanleiding van de resultaten wordt een uitspraak gedaan over de behoudenswaardigheid van de vindplaats. Indien de vindplaats behoudenswaardig wordt geacht, dan dient een advies te worden gegeven over de mogelijkheden tot bescherming *in situ* (planologische bescherming) of *ex situ* (opgraving) en de randvoorwaarden die daarbij gelden. Voor het huidige onderzoek zijn in het PvE een aantal specifieke gebiedsgerichte vragen geformuleerd:¹⁵

- Zijn binnen de onderzoeksgebieden (Zone A en B) vindplaatsen aan te wijzen? Welke vindplaatsen zijn dit en hoe worden deze vindplaatsen gewaardeerd conform KNA 3.1?
- Hoe is het gesteld met de gaafheid, zowel in horizontale als in verticale zin, en met de conserveringsgraad van het bodemarchief ter plaatse?
- Wat is er te zeggen over de bodemopbouw ter plaatse?
- Wat is de aard, omvang en kwaliteit van de archeologische sporen en sporenclusters?
- Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?
- Wat is de datering van de sporen?
- Wat is de conserveringsgraad van sporen en verschillende materiaal categorieën, inclusief eventueel aanwezig archeobotanisch en zoölogisch materiaal?
- Wat is de relatie tussen de vindplaats en het landschap?
- Wanneer is de archeologische site als woonplaats in onbruik geraakt?

Op basis van het onderzoek dienen uitspraken te worden gedaan over de aanwezigheid van een eventuele vindplaats. Per aangetroffen vindplaats en periode dient een waardering te worden gemaakt conform KNA 3.1 (VS07).

14 Brouwer 2009.

15 Brouwer 2009, 6.

Afb. 4.1 De aangelegde werkputten in het plangebied.

5 Werkwijze

Het veldonderzoek is conform de relevante hoofdstukken in KNA versie 3.1 en de procedures van BAAC uitgevoerd. De proefsleuven zijn met behulp van een bandenkraan met gladde bak aangelegd.

Het onderzoeksgebied heeft een totale oppervlakte van 73.505 m² en is in twee zones verdeeld (zone A en B). Het totale oppervlak van de aangelegde proefsleuven bedraagt 1025 m². Dit geeft voor het totale onderzoeksgebied een dekkingsgraad van iets minder dan 1,5%. De dekkingsgraad in zone A is 2,5%, in zone B bedraagt deze minder dan 1%. De lage dekkingsgraad in zone B is veroorzaakt doordat een groot deel van het gebied nog bebouwd was en daarom niet beschikbaar voor onderzoek. Per put is één vlak aangelegd. In het geval van put 1 bleek het niet mogelijk de put aan te leggen op de geplande locatie vanwege het feit, dat zich op de plek waar de put had moeten liggen een opslag voor vangrails bevond (afbeelding 5.1).

Afb. 5.1. Proefsleuf 1 met ten oosten daarvan opgeslagen vangrails.

De begrenzing van het onderzoeksgebied in zone B is grotendeels gelijk aan de omtrek van de loodsen. Dit deel van het onderzoeksgebied was niet beschikbaar voor onderzoek. Daardoor was het slechts mogelijk een klein deel van het gebied met een hoge verwachting te onderzoeken. Ten westen van de loodsen op een braak liggend veld was de enige mogelijkheid een sleuf aan te leggen. In zone A is een extra sleuf (werkput 4) aangelegd om de zuidelijke begrenzing van de vindplaats vast te stellen.

Er is per put één vlak laagsgewijs aangelegd, gefotografeerd en getekend op schaal 1:50. Het vlak is aangelegd op het relevante spoorniveau. In put 1 lag het vlak op tussen 90 en 100 centimeter beneden maaiveld, in put 2 t/m 4 tussen 30 en 50 cm beneden maaiveld. In elke proefsleuf is zowel het vlak als het maaiveld om de 5 meter gewaterpast. In iedere put zijn om de 20 meter profielstaten aangelegd tot in de C-horizont. De profielen zijn gefotografeerd, getekend op schaal 1:20 en vervolgens bodemkundig beschreven. De profielen zijn systematisch en stratigrafisch op vondsten doorzocht.

Tijdens het onderzoek zijn 36 grondsporen aangetroffen.¹⁶ De sporen bestonden uit paalsporen, kuilen en greppels. Er zijn twee paalsporen gecoupeerd om de diepte en conserveringsgraad vast te stellen. De coupes zijn gefotografeerd, getekend op schaal 1:20 en beschreven. De greppels zijn niet gecoupeerd.

Tijdens het onderzoek zijn geen geschikte sporen aangetroffen voor paleoecologische monsternamen of ¹⁴C monsters.

16

In de sporenlijst staan meer sporen. Recente drains zijn hier niet meegeteld, maar hebben wel een spoornummer gekregen. Enkele greppels die in meerdere putten liggen per put een apart spoornummer gekregen. Hier zijn ze als één spoor geteld.

6 Resultaten

6.1 Ondergrond en stratigrafie

Zoals uit het booronderzoek was gebleken bestond de bodemopbouw in zone A uit een 30-50 cm dikke bouwvoor met direct daaronder de C-horizont, oftewel een AC-profiel. Dit is vermoedelijk veroorzaakt door ontgroning dat plaatsvond in het kader van de ruilverkaveling in de jaren 1970/'80. In het midden van alle drie werkputten die zijn aangelegd in zone A zijn sporen van het gebruik van een dragline gevonden.

Afb. 6.1. Voorbeelden van de bodemopbouw. Boven een profiel uit werkput 1 (zone B), onder een profiel uit werkput 3 (zone A).

In proefsleuf 1, die in zone B is aangelegd bleek de ondergrond verstoord te zijn tot in de C-horizont. Uit het booronderzoek, dat in 2008 is uitgevoerd kwam uit boring 122 naar voren, dat net ten oosten van de locatie van de proefsleuf een intact esdek zou liggen.¹⁷ Het was echter niet mogelijk op die locatie een proefsleuf aan te leggen vanwege de opslag van vangrails. Naast bandensporen en een recente greppel zijn geen archeologisch relevante sporen aangetroffen in proefsleuf 1.

6.2 Sporen en structuren

Sloten/ greppels

Tijdens het onderzoek zijn in zone A enkele sloten of greppels aangetroffen. Deze greppels voeren vermoedelijk terug op het middeleeuwse verkavelingspatroon. Gezien de relatief recente vulling zullen deze greppels gedempt zijn tijdens de ruilverkaveling eind jaren '70 begin jaren '80. Het gaat om drie noordwest-zuidoost gelegen, parallel lopende greppels van tussen ca. 2 en 4,5 m breed. De meest westelijk gelegen greppel (spoor 53, 55, 59) maakt in put 4 een bocht naar het oosten en loopt tegen de middelste van de greppels (spoor 25, 45, 58) aan.

Paalsporen

In werkput 2 en 3 zijn respectievelijk 18 en 12 paalsporen gevonden. De paalsporen waren niet erg diep bewaard. Er zijn twee paalsporen (spoor 6 en 12) gecoupeerd en deze bleken 8 cm diep te zijn (afbeelding 6.2). Op de topografische kaart van 1978 is aangegeven, dat op het terrein fruitbomen hebben gestaan.¹⁸ Gezien de paalsporen in rijen op regelmatige afstand van elkaar lijken te liggen is het aannemelijk, dat deze

Afb. 6.2. Een van de twee gecoupeerde paalsporen (spoor 12).

17 Bergman & Krist 2008.

18 Geraadpleegd via <http://watwaswaar.nl>.

verband houden met de aanplant van fruitbomen. De palen lijken van noord naar zuid min of meer dezelfde orientatie te hebben als de vermoedelijk middeleeuwse greppels. Mogelijk zijn de fruitbomen verwijderd op hetzelfde moment als de greppels zijn gedempt. Op de topografische kaart van 1988¹⁹ zijn geen fruitbomen meer aangegeven. Overigens staan ze ook niet op de topografische kaart van 1967.²⁰

Kuilen

Er zijn twee kuilen (spoor 10 en 51) gevonden tijdens het onderzoek, één in werkput 2, de ander in werkput 3. Beide kuilen hadden een duidelijk andere vulling dan de paalsporen. Zonder dateerbaar materiaal is het niet mogelijk deze kuilen chronologisch te plaatsen.

6.3 Vondsten

Tijdens het onderzoek zijn geen vondsten gedaan. Dit zal in belangrijke mate veroorzaakt zijn door ontgroningen in het gebied tijdens het derde kwart van de 20^e eeuw. Daardoor is de bodem tot in de natuurlijke ondergrond verwijderd waardoor scherven alleen aangetroffen kunnen worden in de restanten van sporen.

19 Geraadpleegd via <http://watwaswaar.nl>.

20 Geraadpleegd via <http://watwaswaar.nl>.

7 Beantwoording van de onderzoeksvragen, waardering en aanbeveling

7.1 Beantwoording van de onderzoeksvragen

- *Zijn binnen de onderzoeksgebieden (Zone A en B) vindplaatsen aan te wijzen? Welke vindplaatsen zijn dit en hoe worden deze vindplaatsen gewaardeerd conform KNA 3.1?*

De in zone B aangelegde proefsleuf heeft geen vindplaats opgeleverd. Het was echter wegens omstandigheden niet mogelijk een proefsleuf aan te leggen op de locatie waar tijdens het booronderzoek in 2008 een esdek is aangetroffen. Dit esdek is in meerdere boringen teruggevonden, ook onder een deel van de nog aanwezige loodsen.

In zone A is een vindplaats aangetroffen. Deze bestaat uit verschillende paalsporen die mogelijk behoren tot minstens twee gebouwen. In paragraaf 7.2 wordt de waardering van deze vindplaats besproken.

- *Hoe is het gesteld met de gaafheid, zowel in horizontale als in verticale zin, en met de conserveringsgraad van het bodemarchief ter plaatse?*

Het deel van zone B dat is onderzocht is relatief recent volledig verstoord. Dat sluit niet uit, dat in andere delen van dit onderzoeksgebied wel sporen bewaard zijn gebleven. Er kon bij dit proefsleuvenonderzoek slechts een klein deel van het onderzoeksgebied worden onderzocht.

Door ontgroning zijn alleen de diepere sporen bewaard gebleven in zone A. Alleen de onderste paar centimeters van paalsporen is gevonden. Het is moeilijk te zeggen in hoeverre de aan de ruilverkaveling gerelateerde activiteiten invloed hebben gehad op het beeld van de horizontale spreiding van sporen. Het lijkt aannemelijk, dat een deel van de sporen volledig verdwenen is. Van de paalsporen is alleen de onderste paar centimeter over. Mogelijk kunnen diepere structuren, zoals waterputten wel tot een redelijke diepte bewaard zijn gebleven.

- *Wat is er te zeggen over de bodemopbouw ter plaatse?*

In zone B is de bodem tot in de C-horizont recent verstoord. Het esdek, dat bij het booronderzoek is herkend is niet aangetroffen in de proefsleuf.

In zone A heeft ontgroning plaatsgevonden waardoor de bodem bestaat uit een recente bouwvoor met direct daaronder de C-horizont.

- *Wat is de aard, omvang en kwaliteit van de archeologische sporen en sporenclusters?*

Alle archeologische sporen zijn gevonden in zone A. De archeologische sporen bestaan uit greppels/sloten, paalkuilen en kuilen. De greppels zijn opgevuld met recent materiaal. Ze liggen in alle drie de werkputten van zone A verspreid over het vlak.

De paalsporen zijn tot geringe diepte bewaard. Ze zijn aangetroffen in de meest noordelijke en middelste werkputten (2 en 3). In beide werkputten lagen de paalsporen in de oostelijke helft van de put. Werkput 4 is aangelegd om de zuidelijke begrenzing van de verspreiding van paalsporen te bepalen. Die lijkt te zijn gevonden, daar er geen zijn aangetroffen in die put. Het is nog de vraag waartoe de kuilen

behoren. Ze lijken niet bij de paalsporen te horen. Een ligt wel tussen de cluster paalsporen in werkput 2.

• *Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?*

Er zijn geen vondsten gedaan.

• *Wat is de datering van de sporen?*

De aangetroffen greppels danwel sloten zijn vermoedelijk middeleeuws. Ze behoren waarschijnlijk tot het middeleeuws verkavelingspatroon, dat ontstaan is bij de ontginning van het gebied. De vulling van de greppels was recent, wat erop duidt dat ze pas bij de ruilverkaveling zijn gedempt.

Het is slechts mogelijk te gissen naar de datering van de paalsporen vanwege de afwezigheid van vondstmateriaal. De paalsporen hebben mogelijk te maken met de aanplant van fruitbomen. Omdat op de topografische kaart van 1978 wel fruitbomen zijn aangegeven op het terrein, maar op de topografische kaarten uit zowel 1967 als 1988 niet, lijkt een datering tussen eind jaren '60 en de ruilverkaveling die plaatsgevonden moet hebben eind jaren '70/ begin jaren '80 waarschijnlijk. De twee kuilen die zijn gevonden in zone A zijn niet te dateren op basis van vondstmateriaal of relaties met andere sporen.

• *Wat is de conserveringsgraad van sporen en verschillende materiaalcategorieën, inclusief eventueel aanwezig archeobotanisch en zoölogisch materiaal?*

De conserveringsgraad van sporen is redelijk goed. Deze zijn duidelijk zichtbaar in het vlak en in de coupe. Dit heeft vermoedelijk te maken met het relatief natte karakter van het onderzoeksgebied.²¹ Omdat er geen vondsten gedaan zijn kan er geen uitspraak worden gedaan over de conserveringsgraad van vondstmateriaal.

• *Wat is de relatie tussen de vindplaats en het landschap?*

Doordat het terrein volledig ontgrond is zijn er geen aanknopingspunten om de relatie te leggen tussen de vindplaats en het landschap.

• *Wanneer is de archeologische site als woonplaats in onbruik geraakt?*

Vanwege het gebrek aan vondsten is het op dit moment niet mogelijk aan te geven wanneer de vindplaats in onbruik is geraakt.

7.2 Waardering

Uit het proefonderzoek blijkt dat in het onderzoeksgebied archeologische resten aanwezig zijn waarvan de datering niet duidelijk is. In het nu volgende deel zal aan de vindplaats een waardering worden gegeven en een aanbeveling worden gedaan ten aanzien van het beheer van de archeologische resten bij de verdere ontwikkeling van het gebied.

Volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.1) dienen vindplaatsen te worden gewaardeerd op een aantal criteria (zie onderstaande tabel).

²¹ Van Putten 2007.

Waarden	Criteria	Scores
Beleving	Schoonheid	nee
	Herinneringswaarde	nee
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	1
	Conservering	2
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid	1
	Informatiewaarde	1
	Ensemblewaarde	1-2
	Representativiteit	n.v.t.

Tabel 1. Waarderingstabel.

Beleving

De twee criteria die de KNA voor de belevingswaarde van een vindplaats stelt, hebben vooral betrekking op zichtbare monumenten. Aangezien in het onderzoeksgebied slechts onzichtbare monumenten aanwezig zijn, is op deze twee punten niet gescoord.

Fysieke kwaliteit

De fysieke kwaliteit van een vindplaats wordt door twee criteria bepaald: gaafheid en conservering.

De sporen zijn door ontgronding grotendeels verstoord. Alleen de onderste centimeters zijn bewaard gebleven. Daarom wordt de vindplaats op gaafheid 'laag' gescoord. De conservering van sporen is vrij goed. Dat wat ervan over is, blijkt goed herkenbaar in het vlak. Mogelijk zou bij diepere sporen ook organisch materiaal bewaard kunnen zijn gezien de relatief natte omstandigheden in het gebied. Daarom is de conservering als 'midden' geclassificeerd.

Inhoudelijke criteria

Waardering op inhoudelijke criteria bestaat uit vier subcriteria: zeldzaamheid, informatiewaarde, ensemblewaarde en representativiteit. De zeldzaamheid van de vindplaats wordt als 'laag' geclassificeerd, omdat de aangetroffen paalsporen en kuilen relatief recent zijn en de greppels met een mogelijk middeleeuwse oorsprong niet uniek zijn in de omgeving van het onderzoeksgebied. Ook de informatiewaarde is laag gescoord. Alle aangetroffen sporen zijn nog herkenbaar op topografische kaarten uit 1967 en 1978. Omdat de mogelijk middeleeuwse greppels zich buiten het onderzoeksgebied uitstrekken is de ensemblewaarde als 'laag' tot 'midden' gescoord. De representativiteit van de vindplaats is voor dit onderzoek niet van toepassing.

7.3 Aanbeveling

Op basis van het onderzoek en de daaruit voortvloeiende waardering wordt de vindplaats niet behoudenswaardig geacht en een vervolgonderzoek wordt niet geadviseerd voor de onderzoekslocatie.

Het was niet mogelijk de proefsleuf in zone B aan te leggen waar tijdens het booronderzoek een esdek is aangetroffen. Daar het gebied dat beschikbaar was voor onderzoek slechts een klein deel betreft van een gebied met hoge archeologische verwachting, is het moeilijk een aanbeveling te geven voor dit terrein. Het lijkt echter waarschijnlijk, dat eventuele archeologische resten op dit terrein fragmentarisch bewaard zullen zijn gezien delen van de loodsen die op het terrein staan zijn onderkeldert.

Bovenstaand advies vormt een zogenaamd selectieadvies. Dit selectieadvies betekent nog niet dat bodemverstorende activiteiten of daarop voorbereidende activiteiten al ondernomen kunnen worden. Het selectieadvies dient namelijk eerst beoordeeld te worden door de bevoegde overheid. De beoordeling zelf wordt overigens het selectiebesluit genoemd.

8 Samenvatting en conclusie

Op 27 en 28 april 2009 heeft BAAC in opdracht van de gemeente Heusden een inventariserend veldonderzoek (IVO) uitgevoerd binnen het plangebied Geerpark te Vlijmen. Het IVO betrof een inventariserend veldonderzoek door middel van het graven van proefsleuven (IVO-P). Het onderzoeksgebied bevindt zich ten westen van de woonwijk 'Vijfhuizen' te Vlijmen. Het bestaat uit twee deelgebieden, Zone A en Zone B. Er zijn in totaal 4 proefsleuven aangelegd, 3 in zone A en 1 in zone B. Alle archeologische sporen zijn gevonden in zone A. De archeologische sporen bestonden uit greppels/sloten, paalkuilen en kuilen. De greppels zijn opgevuld met recent materiaal. Ze lagen in alle drie de werkputten van zone A verspreid over het vlak. De paalsporen waren tot geringe diepte bewaard. Ze zijn aangetroffen in de meest noordelijke en middelste werkputten (2 en 3). Werkput 4 is aangelegd om de zuidelijke begrenzing van de verspreiding van paalsporen te bepalen.

De aangetroffen greppels danwel sloten zijn vermoedelijk middeleeuws. Ze behoren waarschijnlijk tot het middeleeuws verkavelingspatroon, dat ontstaan is bij de ontginning van het gebied. De paalsporen en kuilen zijn moeilijk te dateren vanwege het gebrek aan vondsten.

Op basis van het gebrek aan vondsten, de geringe diepte van de aangetroffen sporen en onduidelijkheid over de aard van de sporen wordt vervolgonderzoek niet geadviseerd voor de onderzoekslocatie.

9 Literatuurlijst

Bakker, H. de & J. Schelling, 1989: *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland*, Staring Centrum, Wageningen.

Berendsen, H.J.A., 2000: *Landschappelijk Nederland*. Van Gorcum, Assen, 2^e druk.

Bergman, W.A., J.S. Krist, 2008: *Gemeente Heusden, Vlijmen Geerpark, Archeologisch inventariserend veldonderzoek verkennende fase (A-08.0002)*, Deventer.

De Bont, C., 1993: *Al het merkwaardige in bonte afwisseling. En historische geografie van Midden- en Oost-Brabant*. Stichting Brabants Heem, Waalre.

Brouwer, M.C., 2009: *Programma van Eisen Vlijmen, Plangebied Geerpark*, 's-Hertogenbosch

Heemkundekring Onsenoort, 1995: *Met Ganzen Trou, 45e jaargang, februari 1995, "Een vernielde ijzertijdnederzetting aan de Priemsteeg in Vlijmen"*, blz 29. Heemkundekring Onsenoort, Nieuwkuijk.

Mulder, E.F.J. de, M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff en T.E. Wong, 2003: *De ondergrond van Nederland*. Wolters-Noordhoff bv, Houten.

Putten, M.J., 2007: *Plangebied Geerpark te Vlijmen, Archeologisch bureauonderzoek. BAAC rapport V-07.0222*, Deventer.

Stichting voor Bodemkartering, 1969: *Bodemkaart van Nederland 1:50.000, toelichting bij kaartblad 45 West 's-Hertogenbosch*. Stiboka, Wageningen.

Geraadpleegde kaarten

Archeologische Monumentenkaart, provincie Noord-Brabant/ Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten. Online geraadpleegd via ARCHIS II.

Ministerie van Verkeer en Waterstaat, 2007. *Actueel Hoogtebestand Nederland Blad 45 AZ1*. Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Den Haag.

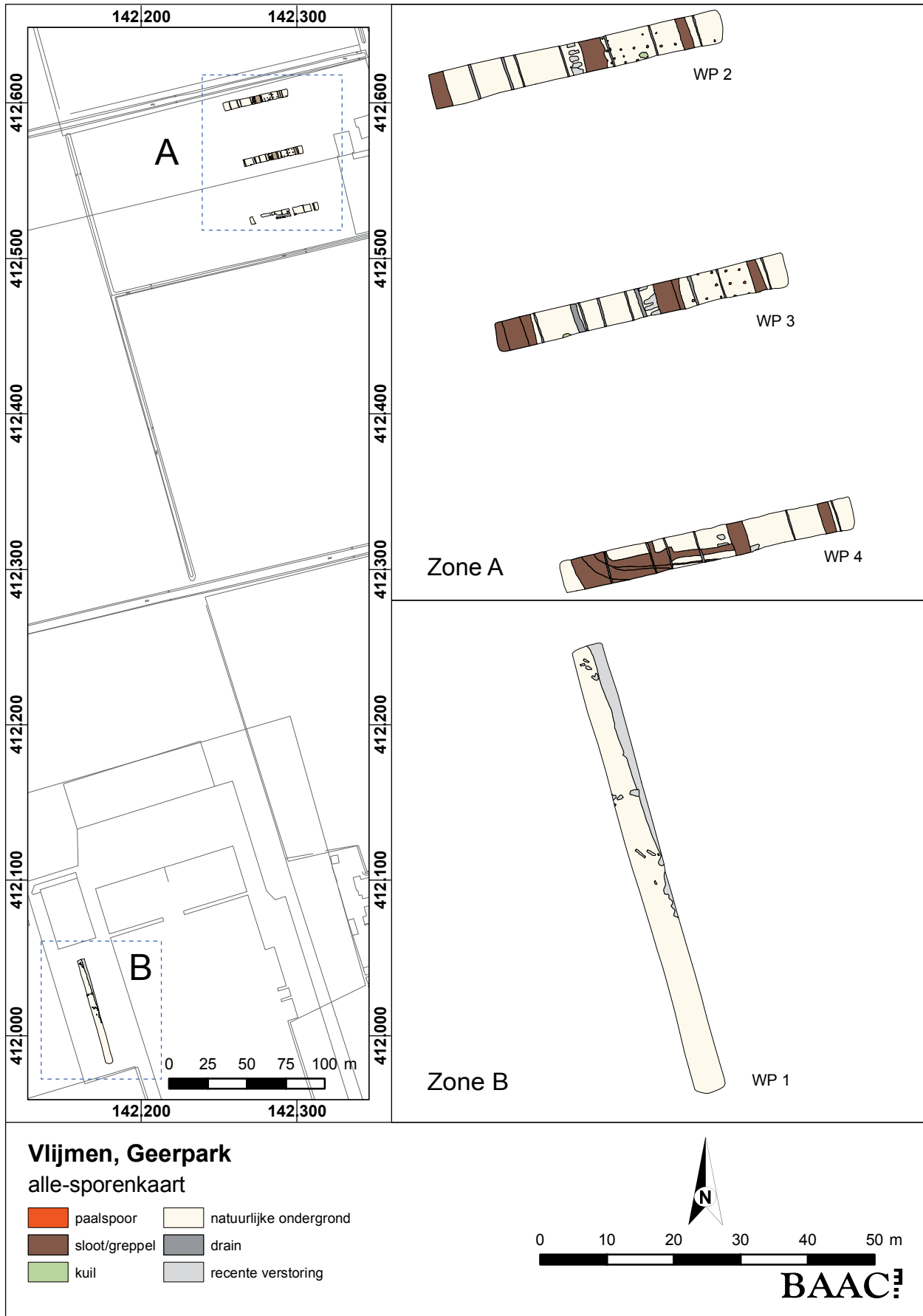
Stiboka, 1984. *Bodemkaart van Nederland Blad 45 West 's-Hertogenbosch, Herziene Uitgave (1:50.000)*. Stiboka, Wageningen.

Stiboka, 1983. *Geomorfologische Kaart van Nederland Blad 45 's-Hertogenbosch (1:50.000)*. Stiboka, Wageningen.

Uitgeverij 12 Provinciën, 2006. *Atlas van topografische kaarten Nederland 1955-1965. 1:50:000*. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer.

WatWasWaar.nl, 2009. Online geraadpleegd in juli 2009 via <http://watwaswaar.nl/>.

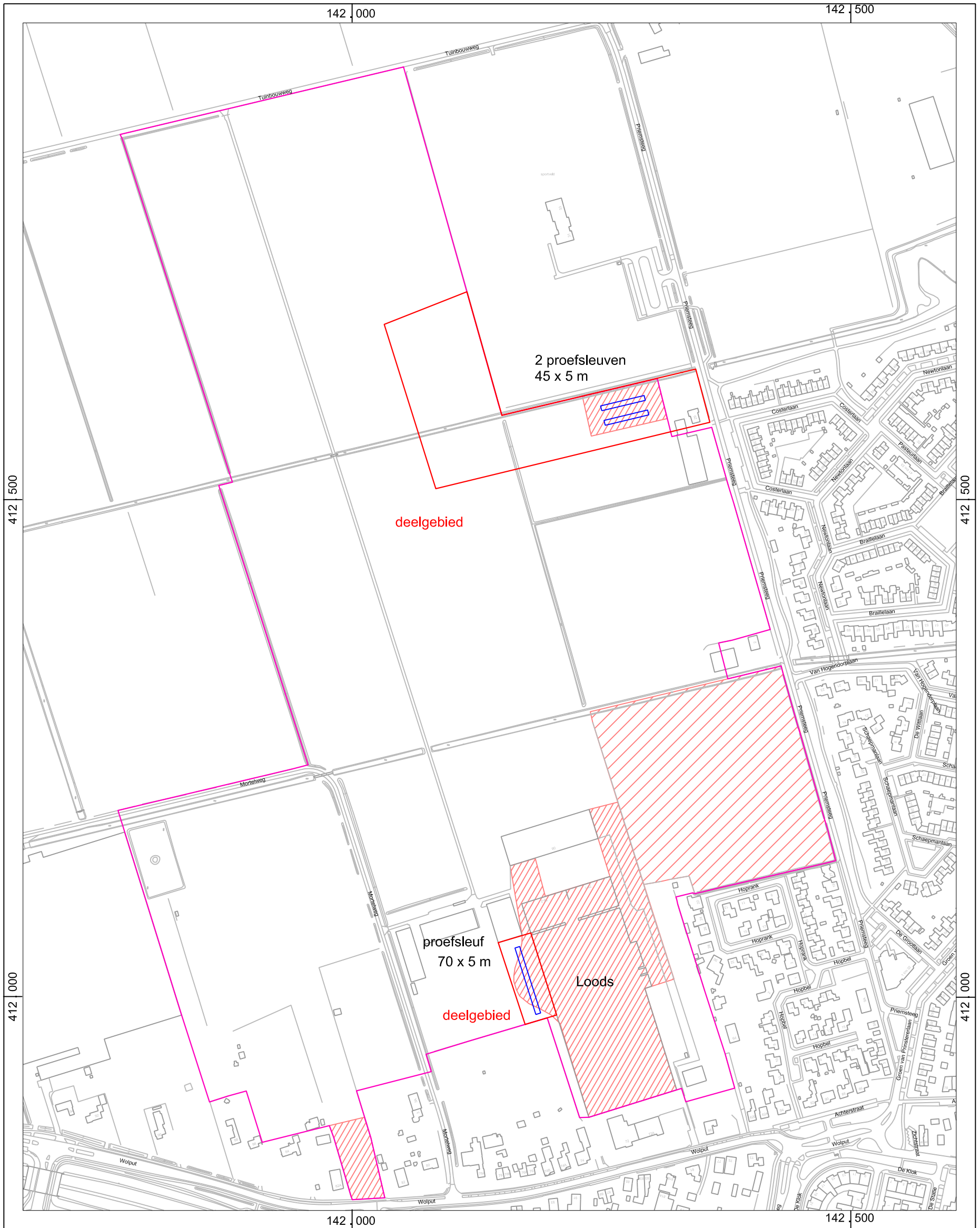
Bijlage 1. Alle sporenkaart

Bijlage 2. Sporenlijst

spoor	put	vlak	profiel	aard van spoor	periode	relaties	opmerkingen
1	2	1		paalspoor			
2	2	1		drain	recent		
3	2	1		sloot/greppel			Recent gedempt
4	2	1		paalspoor			
5	2	1		paalspoor			
6	2	1		paalspoor			gecoupeerd, -8cm
7	2	1		drain	recent		
8	2	1		paalspoor			
9	2	1		paalspoor			
10	2	1		kuil			deels verstoord?
11	2	1		paalspoor			
12	2	1		paalspoor			gecoupeerd, -8cm
13	2	1		paalspoor			
14	2	1		paalspoor			
15	2	1		paalspoor			
16	2	1		paalspoor			
17	2	1		paalspoor		doorsneden door S20	
18	2	1		paalspoor		doorsneden door S20	
19	2	1		drain	recent	Snijdt S17,18,20	
20	2	1		paalspoor		doorsneden door S20	
21	2	1		paalspoor			
22	2	1		paalspoor			
23	2	1		paalspoor		doorsneden door S25	
24	2	1		drain	recent		
25	2	1		sloot/greppel		Snijdt S23	Recent gedempt
26	2	1		drain	recent		
27	2	1		drain	recent		
28	2	1		drain	recent		
29	3	1		drain	recent		
30	3	1	1	sloot/greppel			Recent gedempt
31	3	1		paalspoor			
32	3	1		paalspoor			
33	3	1		paalspoor			
34	3	1		paalspoor			
35	3	1		paalspoor			
36	3	1		paalspoor			
37	3	1		drain	recent		
38	3	1		paalspoor			
39	3	1		paalspoor			
40	3	1		paalspoor			
41	3	1		paalspoor			
42	3	1		paalspoor			
43	3	1		drain	recent		
44	3	1		paalspoor			
45	3	1		sloot/greppel			Recent gedempt, 2 vullingen
46	3	1		drain	recent		
47	3	1		drain	recent		
48	3	1		drain	recent		
49	3	1		drain	recent		
50	3	1		drain	recent		
51	3	1		kuil			
52	3	1		drain	recent		
53	3	1		sloot/greppel			recent gedempt, 3 vullingen
54	4	1		drain	recent		
55	2	1		sloot/greppel			recent gedempt
56	4	1		sloot/greppel			recent gedempt
57	4	1		drain	recent		
58	4	1		sloot/greppel		snijdt spoor 59	recent gedempt

spoor	put	vlak	profiel	aard van spoor	periode	relaties	opmerkingen
59	4	1		sloot/greppel		doorsneden door S58, snijdt S60	recent gedempt
60	4	1		sloot/greppel		doorsneden door S59	recent gedempt
61	4	1		drain	recent		
7777	0			natuurlijke ondergrond			
6666	0			recente verstoring			
62	4	1		drain	recent		
63	4	1		drain	recent		
64	4	1		drain	recent		

A-09.0122 Vlijmen, Geerpark
geplande proefsleuven in 2 deelgebieden

- geplande proefsleuf
- Hoge archeologische verwachting
- Geen betredingstoestemming
- Begrenzing onderzoeksgebied
- Topografische ondergrond

